

- توضیحاتی برای آشنایی ابتدایی با سوره مبارکه آل عمران:

- سوره مبارکه آل عمران بعد از شنیدن سوره مبارکه بقره، سوره غریبه‌ای نخواهد بود. زیرا مطالب آن انس و ارتباط زیادی با سوره مبارکه بقره دارد.

- سوره مبارکه «الم» شش تا هستند که عبارتند از:

- ✓ بقره
- ✓ آل عمران
- ✓ عنکبوت
- ✓ روم
- ✓ سجده
- ✓ لقمان

- در همه این سوره بحث تقوا، کتاب، ایمان به کتاب، ایمان به غیب، چگونگی جاری شدن کتاب در صحنه صحنه زندگی پررنگ است.

- غیر از ارتباط همگی این سوره با هم، اینها دو به دو با هم ارتباط معنایی فوق‌العاده عمیق و ظریفی دارند:

- ✓ بقره و آل عمران ارتباط ویژه‌ای با هم دارند. در این دو سوره موضوع «تقوا و فعل در ساحت اجتماع» مهم است.
- ✓ عنکبوت و روم ارتباط ویژه‌ای با هم دارند.
- ✓ لقمان و سجده ارتباط ویژه‌ای با هم دارند.

- بحث تقوا در سوره مبارکه بقره مفصل بحث شد و خصوصاً راجع به تقوای اجتماعی مطالب بسیار خوبی بیان گردید. از این نظر سوره مبارکه آل عمران با فضای سوره مبارکه بقره مرتبط است. در سوره مبارکه آل عمران باز هم موضوعات تقوا و تقوای اجتماعی بحث خواهد گردید و این روح کلی در این سوره باز هم جاری است.

- سوره مبارکه آل عمران علاوه بر مطالب گفته شده در بقیه سوره، مطالب اختصاصی مهمی نیز دارد که این مطالب سوره را بسیار حائز اهمیت می‌کند:

* نحوه استفاده از آیات کتاب به تفصیل (آیات محکم و آیات متشابه) در این سوره مطرح شده است. آیات محکم و متشابه چیست و چه فرقی با هم دارند و اگر آیات متشابه نازل نمی‌شدند، چه می‌شد؟ و چگونه می‌توان متشابه را به محکم عرضه کرد. این موارد که در سوره مبارکه آل عمران آمده است، موضوعات محوری مهم در کل قرآن است. جریان موضوعات «کتاب» که در سوره الم بود در این سوره با این وجه اختصاصی مطرح می‌شود که وجه بسیار مهمی در کل قرآن است.

- این که کتابی بتواند تمام حقایق را در برگیرد، نیازمند این است که آیات محکم و متشابه داشته باشد. به همان اندازه که آیات محکم مهم هستند، آیات متشابه نیز مهم هستند.

- این که چگونه می‌توان متشابه را به محکم عرضه کرد، از موضوعات محوری در کل قرآن است که از این نظر این سوره با سوره مبارکه فصلت، هود و مجموعه حوامیم مرتبط می‌شود. حتی این سوره می‌تواند خانواده سوره دیگری را تشکیل دهد.

- از طرف دیگر این سوره، سوره «اولوالالباب» است. یعنی تبیین شخصیت نورانی و بلند اولوالالباب که یاران صدیق انبیاء الهی هستند، در این سوره مطرح شده است. از این حیث این سوره، با سور مبارکه زمر و رعد ارتباط برقرار می‌کند.
- از طرفی دیگر این سوره، معرفی «اسماء الهی» است و از این نظر در قرآن، شاخص است برای معرفی «اسماء الهی» به گونه‌ای که می‌توان این سوره را سوره اسماء الحسنی دانست که از این نظر با سور مسبحات خصوصاً حشر و بعد هم اسراء خانواده سوره می‌باشد. در این سوره، مجموعه‌ای مهم از «اسماء الهی» را به صورت کثیر و پرتکرار مطرح کرده است.
- ضمناً این سوره را می‌توان سوره «دعا» نامید زیرا مجموعه کاملی از دعاهای قرآنی است که نوعاً از زبان «اولوالالباب» در سوره مطرح می‌شود و از این نظر با سوره مبارکه غافر که سوره دعاست ارتباط برقرار می‌کند.
- این سوره به نوعی گل سر سبد سور قرآن است و سوره‌ای بسیار استثنایی است. زیرا این سوره در خانواده سوره‌های مختلفی است و نقش پررنگی دارد و بسیار ذو وجوه است. حتی ظاهر سوره هم بسیار متنوع و استثنایی است.
- این سوره از سور مدنی است.
- یکی از ویژگی‌های این سوره که تقریباً در سور دیگر قرآن نیز وجود دارد این است که مطالب عمده سوره، در ۹ آیه اول آمده است. این ۹ آیه به خوبی نماینده سوره هستند. مطالب کل سوره تفصیل همین ۹ آیه اول است.

✚ بررسی بسیار اجمالی آیات سوره مبارکه آل عمران:

- آیات ۱ تا ۹: می‌توان ۹ آیه اول را خلاصه کل سوره در نظر گرفت.
- آیات ۱۰ تا ۱۳: «اولی الابصار» یکی از جوهی است که برای اولوالالباب بیان شده است.
- این سوره همان‌طور که سوره جمعی برای محکمت و متشابهات است، محل آسیب انسان را نیز به صورت محکم تحلیل و بررسی کرده است.
- آیه ۱۴: این آیه تفصیل کامل و جامعی از محل‌های آسیب انسان در زندگی دنیاست.
- اگر بخواهیم از مجموعه سور قرآن، غیر از سوره مبارکه بقره، یک سوره انتخاب کنیم که به سوره مبارکه آل عمران نزدیک باشد و به نوعی زوج سوره آل عمران است، سوره مبارکه حدید است. در سوره حدید نیز موضوعات «اسماء الهی»، «تبیین نظام حیات دنیا»، «جهاد اجتماعی» محور اصلی است.
- سوره مبارکه آل عمران همان‌طور که حقایق را به صورت جامع مطرح می‌کند، محل آسیب را نیز به صورت جامع مطرح می‌کند. لذا می‌توان انواع آسیب‌هایی را که در زندگی دنیا می‌تواند به انسان وارد شود و او را به ضلالت بکشاند، در آیه ۱۴ مشاهده نمود.
- آیات ۱۶ تا ۱۹: در این آیات صفات فردی را البته در غالب جمع و گروه مطرح می‌کند که اینها شاخص گرایشات و تمایلات در انسان هستند. اینها تمایلات و گرایش‌های استاندارد یک انسان موحد است. این آیات و کلاً سوره مبارکه آل عمران نقش بسیار کلیدی در اصلاح تمایلات و گرایشات در انسان دارد. تا جایی که می‌توان این سوره را سوره اصلاح گرایشات در نظر گرفت. بالاخص مؤلفه‌های آیه ۱۷.
- آیه ۱۷: اینها مؤلفه‌های اصلاح گرایش در انسان هستند.
- آیه ۱۸ این آیه از طرفی به آیه ۱۷ مرتبط است و از طرفی از توحیدی‌ترین آیات قرآن است که می‌توان این سوره را در کنار سوره توحید قرار داد. از این آیه نام افرادی به نام «اولوالعلم» ذکر شده است.
- «اولوالعلم» به لحاظ واژه‌ای بالاترین شخصیتی هستند که قرآن در کنار رسول (ص) از آنها نام می‌برد و شأنشان، شأن رسول است. مصداق اتمش فقط حضرت علی (ع) است.

- آیه ۱۸: شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ.

➤ به اعتبار «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ» با سوره مبارکه توحید مرتبط است.

➤ به اعتبار «شَهِدَ اللَّهُ» با سوره مبارکه انعام مرتبط است.

➤ به اعتبار «ملائکه» با سوره مبارکه فاطر مرتبط است.

➤ به اعتبار «اولوالعلم» با سوره مبارکه رعد مرتبط است.

➤ به اعتبار «قَائِمًا بِالْقِسْطِ» با سوره مبارکه حدید مرتبط است.

➤ به اعتبار «لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» با کل سور مسبّحات و حوامیم مرتبط است.

- این آیه به تنهایی نمایندگی خیلی از سور قرآن را به دوش می‌کشد. انگار همه آیات توحیدی که در کل قرآن بوده است را جمع کرده‌اند و در این آیه آورده‌اند.

- آیه ۱۸ در بسیاری از اذکار آمده است.

- آیات ۱۹ تا ۲۵: جریان تقابلی که در سوره ذکر شده است از باب کافران و عملکردشان مقابل همین جریانی است که اثباتاً در سوره بیان شد یعنی بعضی معطوف می‌شود به اشکال در فهم محکم و متشابه و برخی معطوف به اشکال در گرایش‌ها و برخی معطوف به اشکال در موضوع توحید و خداشناسی و برخی معطوف به نقص در سیستم تقوای اجتماعی است. همه وجوه اثباتی که سوره آنها را مطرح می‌کند، جریانات کفری هم که در سوره مطرح شده است از محل همین آسیب‌هاست.

- آیه ۲۸: این آیه نیز از آیاتی است که موضوع گرایش را مطرح می‌کند. در این آیه صرفاً ولی گرفتن را نمی‌خواهد مطرح کند بلکه «محبت» را نیز می‌خواهد بیان کند. اینکه کسی کافر را بیشتر از مؤمن دوست داشته باشد از محل‌های موضوع گرایش‌ها انسان در این سوره است. اینکه چرا مؤمن به واسطه ایمانش در قلب ما محبوب‌تر نمی‌شود. باید آنقدر ایمان برای انسان ارزشمند باشد که مؤمنی که غریبه است را از کافری که فامیل است بیشتر دوست داشته باشد. گرایش‌های دنیوی جایشان را به گرایش‌های حقیقی داده‌اند.

- اینکه انسان در تعاملاتش با افراد دیگر و کشورهای دیگر چه چیزی را مبنا قرار می‌دهد، نشانه گرایش‌های انسان است.

- آیات ۳۱ و ۳۲: این آیات یکی از شاخص‌ترین آیات قرآن در اصلاح عملی گرایش‌ها انسان است.

- از آیه ۳۳ درباره «راسخون فی العلم» صحبت می‌کند. اینها کسانی هستند که مبنای حبشان صحیح است و اصطفی شدگان و برگزیدگان عالم‌اند و از این قسمت این سوره با سوره مبارکه انبیاء ارتباط برقرار می‌کند.

- آیه ۳۵: وجه تسمیه این سوره به خاطر ذکر «آل عمران» در این آیه است.

- آیه ۲۶: در این آیه یکی از شاهکارهای خلقت اتفاق می‌افتد. این آیه درباره مادر حضرت مریم (س) است. نشان می‌دهد که یک خانم چگونه می‌تواند عالم را زیرو رو کند.

- مادر حضرت مریم (س) از جریان‌سازان عالم هستند، یعنی در دوره ششم رشد قرار دارند. (دوره ششم رشد، بلوغ عبودیتی است.)

- حضرت مریم (س) ظاهراً کاری نکرده‌اند یعنی بچه‌داری کرده اما درست بچه‌داری کرده‌اند.

- مادر حضرت موسی (ع) نیز بسیار انسان بزرگی بوده به طوری که اصلاً نمی‌توان در دستاوردهای حضرت موسی (ع) مادرشان را و در دستاوردهای حضرت مسیح (ع)، مادر بزرگشان را نادیده گرفت.

- وجود حضرت عیسی (ع) و حضرت موسی (ع) به خاطر وجود مادر بزرگ و مادرشان بوده است.

- کسی می‌تواند خانم خانه‌دار باشد و در عالم جریان‌سازی کند، لذا زنان باید بزرگی این نقش را توجه داشته باشند. نیاز نیست زن از قالب مادری و همسری خود بیرون آید تا بتواند در عالم جریان‌ساز باشد.

- آیه ۳۶: اینکه کسی بتواند فرزندی را که در رحم دارد نذر کند و در راه خدا آزاد کند و او را خدا اسم‌گذاری کند بسیار جای تفکر و توجه دارد.

- آیه ۳۷: به حرمت کاری که مادر حضرت مریم (س) کردند، خدا خودش تربیت حضرت مریم (س) و حضرت عیسی (ع) را به عهده گرفت.

- مادر حضرت مریم (س) چنان فرزندی تربیت کرد که هرگاه حضرت زکریا نزد حضرت مریم (س) می‌رفتند، می‌دیدند رزقی آسمانی در برابرشان قرار دارد.

- از آیه ۴۳ درباره داستان حضرت مریم (س) سخن گفته است که بسیار وجوه مهمی را مطرح کرده که در هیچ جای قرآن چنین وجوهی را مطرح نکرده است.

- توجه: همان جایگاهی را که وجود حضرت فاطمه زهرا (س) در بین اهل بیت دارند، حضرت مریم (س) در بین انبیاء دارند یعنی حضرت مریم (س) حجت هستند بر انبیاء.

- در قرآن زنی به بلندای حضرت مریم (س) نداریم مگر آیاتی که درباره حضرت زهرا (س) آمده است.

- حضرت مریم (س) تنها زنی است که قرآن صراحتاً مطرح کرده که نزول جبرئیل بر ایشان انجام می‌شده است.

- حضرت مریم (س) نیز تحت تأثیر نگاه نادرستی واقع شده‌اند که ما درباره انبیاء داریم، یعنی متأسفانه شأن و جایگاه آنها را خیلی بالا نمی‌دانیم.

- آیه ۴۷: هر کس خواست قدرت «کُنْ فَيَكُونُ» خدا را ببیند به تولد حضرت عیسی (ع) نگاه کند.

- آیه ۴۹: اگر کسی به کمتر از آنچه که در این آیه آمده است نسبت به خدا اعتقاد و باور داشته باشد نقص در توحید دارد. یعنی اعتقاد به قدرت خدا و خداشناسی اش کمتر از اینکه خدا در گل بدمد و پرنده شود، باشد.

- توجه: قوانین عالم را نباید به این منظر انجام دهیم که اگر این‌گونه نباشد نوعی دیگر نمی‌شود. یعنی نپنداریم که خارج از نظام اسباب و علت نمی‌توانند انجام شوند. دست خدا بسته نیست. باید از اسباب استفاده کنیم اما به آن متکی نباشیم.

- ما باید به خاطر تبعیت از حکم به اسباب و قوانین رجوع کنیم اما باید بدانیم که خدا خیلی از مواقع قوانینش را تغییر می‌دهد لذا نباید دست خدا را بسته ببینیم.

زنگ دوم:

آیات ۵۰ تا ۵۵: این آیات در ادامه ماجرای حضرت عیسی (ع) بیان می‌شود.

- آیه ۵۸: در این آیه اینکه «ذکر» کنار آیه بیان شده است و اینکه این دو کلمه در کنار هم چه بار معنایی خواهند داشت، مهم است.

- آیه ۶۱: این آیه، به آیه «مباهله» معروف است. در واقع یکی از جلوه‌های تمام نمای حجت آوردن و محکم و متشابه و اسماء الهی در قالب مباهله خودش را نشان می‌دهد. یعنی صحنه‌ای است که اسماء و صفات الهی به آن صحنه دعوت می‌شوند و اولوالعلم در میان صحنه در حال احتجاج مبتنی بر توحید هستند و می‌خواهند محکومات ارائه دهند لذا آیه مباهله یکی از نمونه‌های عینی است که بخش‌های زیادی از سوره را می‌توان در آن مشاهده کرد.

- آیه ۶۴: این آیه ماجرای وحدت است مبتنی بر توحید.

- آیه ۶۵ تا ۶۸: ماجرای حضرت ابراهیم (ع) و نسبت حضرت ابراهیم (ع) با پیامبر گرامی اسلام و جایگاه ویژه حضرت ابراهیم (ع) در سوره مبارکه آل عمران در این آیات بیان می‌شود.

- آیه ۶۹: وُدّ، حبّ، میل و واژه‌هایی که با میل و گرایش سروکار دارند در این سوره بسیار زیاد است.

- آیات ۷۰ تا ۷۲: تکنیک‌های مقابله است. صبح ایمان آورید و شب از دین برگردید و بگویید که ما صبح تا شب در دینشان بودیم اما دینشان چیزی نداشت!
- آیات ۷۳ تا ۷۵: میزان محبت و گرایش گروه نصارا و یهود را چه در حق‌پذیری و چه به نسبت اسلامشان را مطرح می‌کند. اینها جریان اجتماعی ماجراست.
- آیات ۷۶ تا ۷۸: ماجرای کتاب را بیان کرده است که بخشی از کتاب را عمل می‌کنند و بخشی دیگر را عمل نمی‌کنند و به بخشی ایمان آورده و به بخشی ایمان نمی‌آورند.
- آیه ۷۹: ماجرای کتاب و حکم و نبوت را بیان کرده است که این سه حجت‌های عالم هستند. حجت‌هایی که خدا بر بندگان می‌آورد از جنس کتاب یا حکم یا نبوت است. در واقع این آیه «حجت» را معرفی می‌کند که این آیه یکی از آیات کلیدی در کتاب فرآیندشناسی حجت از مجموعه کتب مدرسه قرآنی است.
- آیات ۸۰ تا ۸۲: نسبت فسق با عدم تبعیت از رسول
- آیه ۸۳: این آیه را باید کنار آیه‌ای گذاشت که در ابتدای سوره گفته بود که «غیر از اسلام دینی قابل قبول نیست». این آیه از جنس سوره مبارکه روم است.
- آیه ۸۴: وجه دیگری از «آمن الرسول ما انزل...» که در سوره مبارکه بقره آمده بود، می‌باشد. یعنی ما در برابر همه انبیاء تسلیم هستیم و فرقی قائل نیستیم. همان‌قدر تسلیم حضرت موسی (ع) و عیسی (ع) و... هستیم که تسلیم حضرت محمد (ص) هستیم.
- آیه ۹۲: عین این ماجرا را در سوره مبارکه بقره داشتیم. ماجرای انفاق و برّ که مفصل راجع به آن صحبت شد.
- گفتیم برّ آن زمانی است که انفاق می‌کنیم در حالی که آن را دوست داریم. این همان مدیریت گرایش است.
- آیات ۹۳ تا ۹۴: در اینجا مجدداً بحث «کتاب» مطرح شد.
- آیات ۹۵ تا ۹۸: یکی از موضوعات مهم سوره مبارکه آل‌عمران، تقابل بین اهل کتاب و اسلام است و از این نظر این سوره با سوره مبارکه مائده قرابت دارد.
- آیه ۱۰۲: مجدداً درباره «تقوای اجتماعی» صحبت کرده است.
- آیه ۱۰۳: ماجرای تألیف و تقوای اجتماعی که این بار در ماجرای وحدت خودش را مطرح می‌کند. وحدت با اهل کتاب و هم وحدت و تألیف قلوب بین خود مسلمین. اینها همه وجوه مختلف تقوای اجتماعی است اما در موضوع گرایش ضرب شده است. انگار مدیریت گرایش‌های جامعه است حول تقوای اجتماعی.
- آیه ۱۰۴: این آیه «گرایش‌های اجتماعی» افراد را بیان می‌کند. یعنی در جریان اجتماع چه چیزهایی گرایش‌ساز هستند.
- اینها اتفاقات اجتماعی هستند که مدیریت گرایش‌های اجتماعی را می‌توانند انجام دهند.
- آیه ۱۱۰: به طور ویژه درباره امت حضرت رسول (ص) تأکید می‌کند.
- آیه ۱۱۳: این آیه «مؤمنون اهل کتاب» را وصف می‌کند.
- آیه ۱۱۷: مجدداً ماجرای انفاق را می‌گوید البته به طور گذرا زیرا در سوره مبارکه بقره مفصلش را بیان کرده بود. در اینجا انفاق را بیان می‌کند زیرا انفاق در تحقق آنچه که در آیات بیان کرده، مهم است.
- آیه ۱۱۸: ماجرای اصلاح گرایش نسبت به اهل کتاب است، اینکه چه کسی را دوست داشته و چه کسی را دوست نداشته باشیم. باید حبّ خود را نسبت به اهل کتاب و جریانات در مقابل دین مدیریت کنیم. زیرا گرایش‌هایمان زمینه‌ساز رفتارهایمان است.
- آیه ۱۱۹: شما آنها را دوست دارید اما آنها شما را دوست ندارند.

- آنها جلوی شما به گونه‌ای عمل می‌کنند و پشت سرتان به گونه‌ای دیگر. آنها دوست دارند شما از دین خود برگردید. آنها بر شما غیظ می‌گیرند. بگویید که غیظ بگیریید و از این غیظ بمیرید که خداوند بر سینه‌ها آگاه است.
- آیه ۱۲۰: اگر به شما خیری برسد آنها ناراحت می‌شوند و اگر به شما سیئه برسد آنها خوشحال می‌شوند.
- برای اینکه از دست گرایش بغض‌گونه آنها که نمی‌خواهند سر به تن شما باشد، در امان باشید، راهش «صبر و تقواست».
- آیه ۱۲۳: خدا مثالی زده است که برای همه بس است. یادتان آید روزی را که در جنگ بدر رفتید. ۳۱۳ نفر بودند که فقط ۷ الی ۸ اسب داشتند و چند عدد شمشیر و به لشکر ۳۰۰۰ نفره تا دندان مسلح برخوردند ولی با این حال پیروز شدند و فقط چند شهید دادند.
- شما در برابر دشمنی آنها «صبر و تقوا» پیشه کنید. خدا به شما روزی کمک کرد که ذلیل بودید و هیچ اسبابی برای پیرویتان وجود نداشت.
- آیه ۱۲۴: کافی است با ۳۰۰۰ فرشته کمکتان کنیم؟
- آیه ۱۲۵: شما تقوا پیشه کنید، بیش از اینها خدا به کمک و یاری شما خواهد آمد. خدا نمی‌گذارد پرچم اسلام بر زمین بماند.
- خطر در جریان اجتماعی، ضعف در صبر و تقواست.
- آیه ۱۲۶: این را به شما نشان دادیم تا بفهمید، نصرت فقط از جانب خداست و دلتان آرام شود و اطمینان پیدا کنید. البته متأسفانه مؤمنین نصرت و یاری خدا را در آینده فراموش کردند و متوقع شدند و پنداشتند که اگر دین را یاری نکنند، دیگر دین خدا یاری- دهنده‌ای نخواهد داشت.
- آیه ۱۲۷: خدا کفر را به واسطه صبر و تقوای مؤمنین، زیر و رو کرد.
- آیه ۱۳۰: دوباره ماجرای «ربا» را مطرح کرده است. زیرا اینها آفتهای تقوای اجتماعی است لذا در اینجا آن را مطرح کرده است.
- آیه ۱۳۴: اینها همه برخوردهایی است که مؤمنین در برابر دشمنان اسلام انجام دادند و حالا دیگر دشمن ذلیل شده و گیر افتاده است.
- آیه ۱۳۸: این آیه از آیات شاخص در معرفی قرآن است.
- آیه ۱۳۹: غلبه با جریان حق است به شرط آنکه ایمان خود را نگه دارید.
- آیه ۱۴۰: از اینجا ماجرای جنگ احد است. جایی که آدم‌ها به خاطر غنیمت، تبعیت از دستور رسول را فراموش کردند. جایی که انسان‌ها به خاطر زینت دنیا و شهوات اطاعت از رسول را فراموش کردند.
- خدا جنگ احد را تبدیل به کلاس درس برای مؤمنین کرد تا بعد از آن دوباره مرتکب آن خطا نشوند اگر چه درس نگرفتند و متأسفانه دائماً در طول تاریخ آن صحنه را تکرار کردند.
- آیه ۱۴۱: اگر آفتی به شما رسیده است به آنها نیز خواهد رسید، زانوی غم بغل نکنید و از این مسائل درس بگیرید و حرکت کنید. بدانید خدا از کارهایتان خبر دارد لذا مراقب کارهایتان باشید.
- آیه ۱۴۲: انتظار دارید تا گفتید: ایمان آوردم تا انتها بروید؟ خیر این‌گونه نیست بلکه باید امتحان شوید و این مسیر، بالا و پایین‌های بسیاری دارد.
- آیه ۱۴۳: این از مانورهای خدا در جنگ احد بود که خبر پیچید که پیامبر (ص) کشته شده است. لذا عده‌ای شمشیرهایشان را زمین گذاشتند و جنگیدن با دشمن را رها کردند.
- جنگ احد مانور فوق‌العاده‌ای بود برای مؤمنین و اگر آنها از این مانور درس گرفته بودند بسیاری از اتفاقات صدر اسلام نمی‌افتاد. یعنی بسیاری از پیچ‌هایی که مسلمانان در آن گیر افتادند اتفاق نمی‌افتاد.
- آیه ۱۴۴: هر کسی خواهان «دنیا» باشد، به او می‌دهند و هر کس «آخرت» را بخواهد نیز به او می‌دهند.

- آیه ۱۴۷: اینها دعاهای انبیاء و مؤمنین است وقتی در صحنه‌های سخت زندگی، گیر می‌افتند.
- آیه ۱۴۸: این گونه نیست که دنیا را اصلاً به مؤمنین ندهند بلکه دنیا را می‌دهند و آخرت را هم می‌دهند.
- آیه ۱۴۹: اگر بخواهید دنبال سر کافران بروید شما را به جاهلیت اولیه برمی‌گردانند.
- آیه ۱۵۱: سخن سر این است که ما در قلوب کفار به خاطر شرکشان ترس می‌اندازیم، شما مسلمانان چرا باید از مبارزه با کفر بترسید؟
- کفر یک پا جلو به سمت ما دارد و یک پا عقب، برای فرار دارد. کفر همیشه پای فرارش آماده است و اگر ببیند سپاه حق جلو می‌آید، او نمی‌ایستد و فرار می‌کند.
- خدا خودش گفته «من در قلوب کافران رعب را القاء می‌کنم».
- «رعب» ترسی است که بر انسان غلبه می‌کند و قدرت عمل درست را از انسان می‌گیرد.
- «خوف» دو گونه است یکی ممدوح و دیگری مذموم. خوف ممدوح در کنار رجا می‌آید.
- آیه ۱۵۲: راست گفته خدا که وعده داده شما بر سپاه کفر غلبه می‌کنید اما مشکل این است که مؤمنین در پای وعده سستی می‌کنند و گرنه خدا وعده کرده که مؤمنین حتماً برتر می‌شوند به شرط آنکه ایمان داشته باشند. مشکل این است که مؤمنین در میدان عمل سستی می‌کنند و با مؤمنین دیگر نزاع می‌نمایند و گاهی حکم خدا را انجام نمی‌دهند. و گرنه دشمن اصلاً خطرناک نیست چون خدا در دلش رعب انداخته است.
- تا وقتی که کسی مشرک است رعب از قلبش بیرون نمی‌رود.
- آیه ۱۵۳: به خاطر کوتاهی که کردند شکست خوردند و سپس غم آنها را گرفت. «زانوی غم گرفتن» بعد از ارتکاب گناه به شدت از خود گناه بدتر است. زانوی غم بغل گرفتن یعنی «خدا نمی‌تواند جبران کند». غم را باید موتور حرکت قرار دهیم.
- آیه ۱۵۴: خدا خواب را بر مسلمانانی که خطا کرده بودند، مستولی کرد تا کمی از غمشان برطرف شود.
- خطا هم اگر کردید حداقل بعد از خطا، خوش اخلاق باشید و قاطی نکنید و به خدا بد و بیراه نگویند.
- «غفلت قبل از گناه» و «پشیمانی بعد از گناه» که انسان را زمین گیر کند، هر دو کار شیطان است.
- آیه ۱۵۶: مانند کسانی نباشید که به برادرانشان گفتند: «اگر به جنگ نمی‌رفتید الان کشته نمی‌دادید». اینها همه حرف‌های شیطانی است.
- آیه ۱۵۷: گیریم به جنگ نمی‌آمدید آیا در خانه‌هایتان هم نمی‌مردید؟ امام سجاد (ع) می‌فرمایند: «هیچ کس با جنگ رفتن اجلش را جلو نینداخته است».
- آیات ۱۵۹ و ۱۶۰: این آیه واقعاً فوق‌العاده است: اول این که تأثیر نرم‌خویی پیامبر و امامان تبلیغ را نشان می‌دهد و دوم این که رسول با همه بزرگی و اتصال به وحی‌اش باز هم مشورت می‌گیرد و نظامات اجتماعی راه می‌اندازد. سوم اینکه بعد از این که عزم کرده و همه کارهایش را انجام داده، «توکل» می‌کند.
- در روایت آمده خدا دو جا در عرش می‌خندد: ۱- زمانی که بخواهد کسی را خوار کند و دیگران نخواهند. ۲- زمانی که بخواهد کسی را عزیز کند و دیگران نخواهند. خدا نخواهد، کسی پیروز نمی‌شود، اگر عالم را هم جمع کنید.
- آیه ۱۶۴: این آیه ارتباط این سوره با سوره مسبحات خصوصاً سوره مبارکه جمعه است.
- آیه ۱۶۵: خدا بنا بر مصیبت وارد کردن ندارد بلکه آدم‌ها خودشان مصیبت وارد می‌کنند.
- آیه ۱۶۷: این آیه گیر گرایش‌ها را در منافقین بیان می‌کند.
- آیه ۱۶۸: آنها می‌گفتند اگر حرف ما را گوش می‌دادید، نمی‌مردید. خدا می‌گوید: اگر راست می‌گویید مرگ را از خودتان دور کنید.

- آیه ۱۶۹: این آیه معروف است مخصوصاً درباره شهدا و شهادت.
- آیه ۱۷۰: این همان خوف مذموم است که به برکت ایمان برطرف می‌شود.
- آیه ۱۷۳: اینها همان آیات استثنایی «اولوالالباب» در این سوره است.
- آیه ۱۷۵: کار شیطان «ترساندن» است و با ترس کارش را جلو می‌برد. او می‌ترساند که ما را وادار کند و بر ما حکومت کند. اهل ایمان نباید بترسند.
- آیه ۱۷۶: نترسید اگر مؤمنین کافر شدند، این مسئله به خدا ضربه‌ای وارد نمی‌کند بلکه آدم‌ها خودشان را محروم می‌کنند.
- آیه ۱۷۹: خدا آدم‌ها را آزمایش می‌کند تا طیب و خبیث را از هم جدا کند. عالم به سمت خالص‌سازی پیش می‌رود.
- آیه ۱۸۱: متأسفانه ما بعضی از کارهایی را انجام می‌دهیم که معنایش این است که «ما غنی هستیم و خدا فقیر».
- آیه ۱۸۴: وقتی پیامبری را تکذیب کردند یعنی کل پیامبران را تکذیب کردند. یعنی منطق رسالت را تکذیب کردند.
- آیه ۱۸۶: در این مسیر بسیار اذیت می‌شوید. ابتلاء از اموال و انفس، فراوان صورت می‌گیرد. اگر کسی در برابر مشکلات، اهل صبر و تقوا باشد، عزمش نمی‌شکند.
- آیه ۱۸۸: اگر می‌بینید که بعضی از افراد خوش هستند، نپندارید که حتماً آدم‌های درستکاری هستند.
- آیات ۱۹۰ تا انتهای سوره، بسیار آیات زیبایی است و به نوعی پرواز سوره است.
- از آیه ۱۹۰ تا آخر سوره، «اولوالالباب» را معرفی می‌کند.
- آیه ۲۰۰: این آیه جمع‌بندی کل سوره مبارکه المیزان است.
- این آیه یکی از آیات اجتماعی و نورانی قرآن است. حضرت علامه در تفسیر المیزان حدود ۷۰ صفحه درباره آن مطلب آورده‌اند.

- خدا به ما توفیق دهد تا به تمام خیرات موجود در سوره مبارکه آل عمران، به اکمل آن برسیم، به برکت و حرمت صلوات بر محمد و آل محمد.

اللهم صل علی محمد و آل محمد و اجعلهم رب العالمین